

Мин аатым Алена Васильевна Ксенофонтова Сунтаардаабы 3 № -дээх Чебурашка оҕо сайдар киинин үрдүк категориялаах иитээччитэбин.

Мин бүгүн эһиэхэ "Ахсаанна хардыылар» диэн үлэбин билиһиннэриэм. Ахсаан туһунан билиилээх немецкэй математик Карл Гаусс этэн турардаах "Ахсаан - бары наукалар сарыыссалара". Ахсаан анаардас билиини, сатабылы эрэ биэрбэт, ону ааһан өй үлэтин сайыннарар, көбүн үрдэтэр, билиигэ тардыһарын көбүлүүр күүс буолар. Ол курдук, ахсаан билиги олохпут тула барытыгар баар, эйгэбит сыыппарата, чыыһылата суох сатамат. Ахсааны билбэт, ыарырҕатар буоллаххына олоххор үгүс эрэи көрсөбүн. Онон оҕолорго кыра эрдэхтэриттэн ахсаан курдук туочунай науканы таптыырга, маннайгы математическай өйдөбүлү ыларга билии биэрэбит. Онуоха оҕолорго анаан иитээччилэр араас ньымалары, технологиялары бары тутталлар. Онтон мин ахсааны хамсаныылаах, дидактическай оонньуулары кытта хайдах ситимнээн туттуохха сөбүн туһунан кэпсиэм.

Манньык оонньууларга хас биирдии оҕо бэйэтин тус сайдыытын тэтимигэр түбэһиннэрэн билии ыларыгар кыах бэриллэр. Хамсанар-имсэнэр оонньууларга оҕолор улгумнук ылыналлар, реакциялара түргэтиир, ылбыт билиилэрин-көрүүлэрин чингэтэллэр. Ахсаанна оонньуулары киллэрэн, ордук билиилээх-көрүүлээх уонна сыаллаах-соруктаах оонньуулары онорон, ахсааны билэллэригэр ордук умсугутуулаах буолар. Оҕолор аахпакка эрэ, тулалыыр эйгэбэ ахсааны көрөр буолаллар.

Бу оонньуулар оҕо өйүн-санаатын, логикатын, бэйэтин кыаҕар эрэллээх буолууга, икки полушариятын үлэлиир дьобуруун сайыннарыыга туһуланаллар.

Мин бэйэм иннибэр манньык соруктары туруорбутум:

- толкуйдааһын уонна логика үөрүйэхтэрин сайыннарыы,
- түмүгү ылыы уонна сыаналыыр үөрүйэхтэри сайыннарыы,
- оҕолору хамсаныылаах оонньуу көмөтүнэн билии ылалларын көбүлээһин,
- атын оҕолордуун сүбэлэһэн быһаарсарга, үлэлииргэ уһуйуу.

Үлэ былаана:

1. ахсаанна ис хоһоонноох эрчиллиилэри толкуйдааһын;
2. ахсаан оонньууларын картотекатын оностуу;
3. хамсанар-имсэнэр ахсаан оонньууларын атрибуттары оностуу;
4. ахсаан оонньуулары дьарыктарга киллэри;
5. ахсаанна аналлаах дьарык конспектары ырытан оноруу;

Ахсаан маннайгы өйдөбүлүн, мындыр өйү сайыннарарга аналлаах оонньууну, эрчиллиини оҕону кытта биирдиилээн эбэтэр кыра бөлөбүнэн дьарыктанарга табыгастаах. Оонньууну үөрэтэр сыалын тутуһарга оонньуу ис хоһоонун, быраабылатын чуолкайдык быһаарар суолталаах. Эрчиллиигэ аналлаах ойуулар, исхиэмэлэр уо да а тэриллэр оҕо туттарыгар, көрдөрөгө сөп буолар гына бэлэмнэниэхтээх. Оонньуулар оҕо ырытар, тэнниир дьобуруун сайыннарар, атыны булар, уларыан иһэр утумун билэригэр аналлаахтар. Холобура, манньык оонньуулар "Сыыппараларга шариктары ааһан уурталаа", "Танастары бэрээдэгинэн ыйаа", "Стрелкалары көрөн харандаастары уурталаа", "Кыыллар хайа диэки хайыспыттары", "Көстүүмнэ ыстаанын бул", "Сөптөөх сыыппараны булан тура оҕус". Манньык оонньууларга детсаадка баар атрибуттары туттабын. Ис хоһоонун, сыалын уларытан араас оонньуу бииртэн биир тахсан иһэр.

Оҕо оонньуу сылдыан билбит билиитин сааһылаан, чопчу ыйытыыга хоруйу кэбэҕэстик булар. Оҕо билбит билиитин-көрүүтүн араас түбэлтэбэ сатаан туһанар, булугас өйдөөх буола улаатар. Оҕолор сүүрэ-көтө, оонньуу сылдыан үөрэнэбин дии санаабакка билии ыла сылдыаллар сайдар суолга үктэнэллэр.

Бу үлэни тиһигин быспакка ыыттаахха манньык түмүккэ тиийэбит:

- оҕолор туһалаахтык оонньуур буолаллар;

- билиигэ - көрүүгэ тардыһыылары үксүүр;
- өйдөрө-санаалара, болҕомтолоро, толкуйдуур дьобурдара кэнээн оҕолор бэйэлэрин санааларын этэр кыахтаналлар, инникигэ эрэллээх буолаллар;
- ахсаанна интэриэстэрэ үөскүүр,
- күннээҕи олоххо билбит билиилэрин туһанар кыахтаналлар;

Кэнчээри ыччаппыт, инники кэскиллэрбит оҕолорбут улаатан баран баҕар Аан дойдуга биллэр билиилээх математик, учуонай буолахтара диэн эрэнэбит.

Болҕомтобут иһин махтал!